

Recensies

ALGEMEEN

Kossmann, E.H., Wesseling, H.L., *Naooogst* (Amsterdam: Bert Bakker, 2007, 304 blz., €35,-, ISBN 978 90 351 3155 2).

Het zou interessant zijn eens een studie te wijden aan de rol van Nederlandse historici in het publieke debat. Die rol kan verschillende vormen aannemen, bijvoorbeeld die van een directe interventie in verband met een of andere, meestal politieke ontwikkeling in of buiten het vaderland, of ook van een meer afstandelijk, historisch getint commentaar op een contemporain fenomeen dat zich tijdelijk in de belangstelling van het geletterde publiek mag verheugen. Het komt mij voor dat Kossmann een meester van de tweede variant is geweest. Onder de treffende titel *Naooogst* zijn een aantal teksten van zijn hand verzameld die verschenen en/of uitgesproken zijn na 1985. Het gaat daarbij om lezingen voor verenigingen en instituten, openingen van of bijdragen aan symposia en tentoonstellingen, een enkel artikel voor een bundel, een tijdschrift of een krant. Er zijn twee rubrieken: ‘algemeen’ en ‘Nederland’, of misschien beter: ‘de Nederlanden’, want het Zuiden – of België – komt eveneens aan bod.

In deze bijdragen over de Nederlanden zijn enige welomschreven thema's te onderkennen. Democratisering, vernieuwing of juist gebrek aan vernieuwing, en de wording en werking van verschillende politieke instituties worden beschouwd in ‘Nederland in de eerste naoorlogse jaren’, ‘De betekenis van het koningschap voor Nederland, 1890-1992’, ‘Thorbecke tussen zijn tijdgenoten’, ‘De ondergang van het burgerlijke bestaan’, en ‘Soevereiniteit’. De betrekkingen tussen de Noordelijke en de Zuidelijke Nederlanden worden uitgediept in ‘Een tuchteloos probleem’, ‘Nut en onnut van grenzen’ en ‘De integratie op het gebied van de letteren’. Een vergelijking tussen Nederland en België vindt men ook in ‘Overleven in bezettingstijd’. Historiografische problemen worden onder de loep genomen in ‘Hoe schrijft men een cultuurgeschiedenis van Nederland?’, ‘De waardering van Rembrandt in de Nederlandse traditie’ en ‘Nut en onnut van Groot-Nederlandse geschiedschrijving’. De Nederlandse Opstand en de tijd van de Republiek komen ter sprake in een stuk naar aanleiding van een Coornhert-herdenking en in een bijdrage over ‘Tolerantie in de Nederlandse geschiedenis’.

De eerste rubriek, ‘algemeen’, is beduidend minder omvangrijk dan de tweede. Dat betekent echter niet dat de stukken uit de eerste rubriek minder belangwekkend zijn. Het eerste is een verhandeling over het belang van de letterenstudie uit 1985 die niets aan actualiteit heeft ingeboet. Zij bevat een waarschuwing om cultuur en politiek nu juist niet met elkaar te verbinden, na alle mislukkingen uit het verleden waarin bijvoorbeeld Tachtigers, communisten en fascistten, maar ook de geestdriftige vernieuwers uit de jaren zestig van

de vorige eeuw grossierden, doch integendeel de letterenstudie te beschouwen als een bron waaruit het publieke debat zou moeten putten: ‘In de samenleving die wij vormen, moet letterenstudie de politiek zelf blijkbaar niet willen beïnvloeden. Zij moet mensen echter wel uitrusten met inzichten en voorzien van materiaal op grond waarvan zij de discussie kunnen voeren’ (30). Met deze uitspraak is de toon van de bundel gekarakteriseerd. Kossmann doet namelijk zelf wat hij predikt: hij draagt materiaal aan, hoopt mogelijk mensen tot denken aan te zetten, en beschouwt daarbij het verleden samen met het heden. En dit alles in een uiterst fraaie literaire vorm. Mijn favoriete zin handelt over ‘de nobele groente’, waar Kossmann zich beklagt over ‘de slechte naam van spruitjes in ons vaderland’ (104).

De lezer merkt daarbij een interessante mengeling van ironische distantie en uitgesproken betrokkenheid. In een essay uit 1990, getiteld ‘De passies van Europa’, staat de zin ‘Het is blijkbaar mogelijk de idee Europa een functie te verschaffen ook al is men niet in staat te bepalen wat deze inhoudt’ (58). Duidelijker kan Kossmann toch niet zeggen wat hij vindt van die kakofonie van holle frazen over Europa die pal na de val van de Berlijnse Muur over ons allen werd uitgestort. Dit brengt mij op het volgende: hoe zorgvuldig geëditteerd deze stukken ook zijn, zij zouden voor de lezer aan kracht hebben gewonnen als er meer aandacht was besteed aan de omgeving waarin zij zijn ontstaan. Uiteraard is er achterin de bundel een verantwoording toegevoegd waarin te vinden is waar en wanneer een bijdrage is ontstaan of gedrukt. Zelfs in een onderkop bij de titel van ieder stuk is iets dergelijks toegevoegd. Lezers van nu en zeker diegenen die bovendien Kossmanns stem nog in de oren hebben, zullen daar genoeg aan hebben. Maar wie weet over tien of twintig jaar bijvoorbeeld nog iets over de – inmiddels weer opgeheven – Raad voor het Cultuurbeheer, in 1990 mede met behulp van een rede van Kossmann over ‘De bewaring van cultuur uit heden en verleden’ geïnstalleerd? Wat mag toch wel de functie zijn, of zijn geweest, van de Algemene Conferentie van de Nederlandse Taal en Letteren? Waarom moest er in 1985 ineens in Groningen een symposium over het belang van de letterenstudie worden gehouden? Nu wordt er alleen een uiterst summiere inleiding over leven en werk van Kossmann geboden. Het was met het oog op lezers in een verre toekomst beter geweest als er meer aandacht was besteed aan de context van de stukken zelf, want die verdienen gelezen te blijven worden.

M.E.H.N. Mout, Universiteit Leiden

Uytven, R. van, *Geschiedenis van de dorst. Twintig eeuwen drinken in de Lage Landen* (Leuven: Davidsfonds, 2007, 290 blz., €29,95, ISBN 978 90 5826 458 9); Winter, J.M. van, *Spices and comfits. Collected papers on medieval food*; Totnes: Prospect Books, 2007, 439 blz., €49,-, ISBN 978 1 903018 45 3).